

Pokladní potvrzenky České národní banky z roku 1993

Mgr. Vít Karasiewicz

Úvod o historických souvislostech a účelu vzniku potvrzenek

Postupný politický proces rozdělení společného státu byl po stránce právní završen přijetím zákona č. 542/1992 Sb. o zániku ČSFR Federálním shromážděním ČSFR dne 25. listopadu 1992¹. Tentýž den schválila česká vláda návrh Zákona o České národní bance (dále ČNB), který pod pozdějším číslem 6/1993 Sb. schválila Česká národní rada dne 17.12.1992². Podle tohoto zákona se novou peněžní jednotkou samostatné České republiky stala s účinností od 1.1.1993 koruna česká (Kč). Tímto dnem také zanikla Státní banka československá (SBČS) a došlo ke vzniku národních centrálních bank České národní banky a Národní banky Slovenska.

I po vzniku samostatné České republiky ještě krátkou dobu platila bývalá společná federální měna, která byla rozdělena k 8.2.1993 zákonem č. 60/1993 Sb. o oddělení měny³. K faktickému rozdělení původní československé měny došlo ve dnech 4. - 7. února, kdy byla provedena výměna bankovek vyšších nominálních hodnot vydaných SBČS, které dosud obíhaly v obou nástupnických státech za bankovky okolované. V České republice byly okolovány bankovky v nominální hodnotě 100 Kčs vzoru 1961, 500 Kčs vz. 1973 a 1000 Kčs vz. 1985, na Slovensku byly navíc kolkovány ještě bankovky 20 Kčs vzoru 1988 a 50 Kčs vz. 1987.

Na případ, že by nebyl k dispozici v rámci výměny v jednotlivých bankách dostatečný počet kolkovaných bankovek, myslel zák.č. 60/1993 Sb. o oddělení měny několika instrumenty. Jedním z nich byly pokladní potvrzenky. V § 9 obsahoval zmocnění ČNB vydat pro potřeby výměny bankovek pokladní potvrzenky, které by byly cennými papíry, a to s jejich splatností nejdříve sedm dní ode dne oddělení měny. Pro potvrzenky byly zvoleny vysoké nominální hodnoty 2000 a 5000 Kčs, což signalizovalo potřebu v té době účelového měnového instrumentu. Od zvažované potvrzenky nominálu 1000 Kčs bylo upuštěno již v době příprav⁴.

Zakázka na zhotovení pokladních potvrzenek byla zadána české tiskárně Victoria Security Printing, a.s., Praha (dále VSP) již 15. ledna 1993, tedy ještě před schválením a účinností zákona o oddělení měny. První kompletní nátisky, jejichž výrobu ČNB potvrdila bez připomínek, byly zhotoveny již 18. ledna 1993. Vznikla tak situace, kdy byly tyto poukázky zhotoveny ještě předtím, než ČNB získala zákonné oprávnění je vydat. Důvodem jistě bylo tehdejší hektické období a snaha vyhnout se riziku, že v určitém mezidobí nebude k dispozici dostatečný objem českého oběživa, čímž by mohlo dojít k narušení plynulého přechodu na novou měnu. To znamená, že v době, kdy již byly tyto pokladní poukázky fakticky vytištěny, nebyla ČNB oprávněna je vydat, ovšem toto oprávnění získala dodatečně. Žádný předpis ČNB však jejich tehdejší vydání neupravil a jejich v té době právně podložená existence zůstává právní otázkou⁵. Další právní názor spíše akcentuje situaci, kdy příprava takového vydání nemusí být nutně právně vázána na určitý fyzicky vydaný předpis, s tím, že následné vydání takového předpisu celý proces pouze završí a v tomto případě potvrzenky umožní následně vydat do oběhu⁶.

¹ Zákon ČSFR č. 542/1992 Sb. o zániku ČSFR ze dne 25. listopadu 1992

² Zákon ČR č. 6/1993 Sb. ze dne 17.12.1992

³ Zákon ČR č. 60/1993 Sb.

⁴ Návrh potvrzenky ČNB v nominální hodnotě 1000 Kčs se dnes nachází v archivu ČNB

⁵ Právní názor JUDr. Radka Ondruše

⁶ Právní názor JUDr. Jaroslava Moravce

Přestože byly potvrzenky v dostatečném množství vytištěny a připraveny k distribuci, k jejich faktickému použití došlo jen velmi omezeně, a to zejména na Ostravsku. Nepotvrdily se totiž obavy z nedostatku oběživa a ČNB i komerční banky zvládly ve velmi krátké době připravit dostatek okolkováných bankovek. Také zafungovaly další instrumenty, jako třeba zasílání peněz poštovními poukázkami na vlastní adresu. Přesto byla v tomto přechodném období určitá zásoba pokladních potvrzenek vydána některým podnikům, které se na tento možný stav předzásobily a částečně také fyzickým osobám. Ve stanoveném období však došlo k jejich postupnému navrácení ČNB a následně likvidaci. V současné době tak ČNB nedisponuje žádnými „oběhovými“ potvrzenkami mimo určitého množství bankovních vzorů⁷.

Popis potvrzenek

Samotný tisk potvrzenek byl prováděn jednostranně na archy ceninového papíru opatřeného průběžným vodotiskem VSP. Poté byly tiskové archy nesoucí 24 kusů potvrzenek v poměru 6 : 4, opatřeny postupně podtiskem v hnědé (nominál 2000 Kč) nebo modré (nominál 5000 Kčs) barvě, hlavním tiskem, textovou částí a následně i označením sedmimístným číslovačem typu VSP.

Po kontrole, která vyřadila archy se zjištěnými tiskovými chybami byly archy ručně rozřezány ve stanoveném formátu. Rozměry pokladních potvrzenek oscilovaly mezi 128 až 130 mm na šířku a 64 až 65 mm na výšku. Bankovní vzory přesně rozměrově dodržují formát 130 x 65 mm, oproti tomu srovnání několika oběhových kusů ukazuje na odlišné rozpětí 128 až 129 mm na šířku a 64 až 64,5 mm na výšku potvrzenky. Někdy je uváděn rozměr potvrzenek o formátu 128 x 68 mm⁸. Tento údaj však pravděpodobně vychází z rozměru paspartovaného exempláře, u něhož není zjištění přesného rozměru možné.

Dále následovala skladba podle navazující číselné řady vždy po sto kusech. Po vyřazení případných, dodatečně zjištěných chybných tisků a po jejich nahrazení dotisky, byly potvrzenky páskovány. Páska byla vždy ručně označena množstvím kusů, razítkem s datem a podpisem příslušné revidentky. Následně byl blok deseti kusů vložen do transportní bedny pro převzetí objednatelům (ČNB)⁹.

Na rubu nese potvrzenka následující informace:

POKLADNÍ POTVRZENKA

na

2000 (*resp.* 5000) Kčs

DVATISÍCE (*resp.* PĚTTISÍC) KORUN ČESKOSLOVENSKÝCH

VYDANÁ PODLE § 33 ZÁKONA Č. 6/1993 Sb. O ČESKÉ NÁRODNÍ BANCE
A § 1 Odst. 1 ZÁKONA Č. 600/1992 Sb. O CENNÝCH PAPIŘECH

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA SE ZAVAZUJE VYPLATIT
PŘEDLOŽITELI TÉTO POTVRZENKY 2000 (*resp.* 5000) Kč.

TATO POTVRZENKA JE PLATNÁ DO 31. ČERVENCE 1993

V PRAZE 1. ÚNORA 1993

GUVERNÉR
ČESKÉ NÁRODNÍ BANKY

Levá strana zahrnuje svislý nominální údaj hodnoty potvrzenky 2000 resp. 5000 Kčs s výše předsazenou a s hlavním tiskem tištěnou sérií A. Tiskový obrazec pak uzavírá sedmimístný číslovač, typu VSP.

⁷ Informace JUDr. Jaroslav Moravec

⁸ Bajer, Holna, Kohout Papírová platidla Československa, České a Slovenské republiky 1919-2010, str. 189

⁹ Osobní informace z výroby

Údaje o tisku a distribuci potvrzenek do ČNB

Jak bylo výše uvedeno potvrzenky zhotovila na základě objednávky ČNB tuzemská tiskárna Victoria Security Printing, a.s., Praha, která dnes již ve své tehdejší podobě neexistuje.

Celkem v ní bylo vytištěno a ČNB ve dnech 26.1. až 2.2.1993 předáno 6 milionů kusů od každého nominálu, šlo tedy o objem 42 mld. Kčs. Přesná realizace pak čítala u 2000 Kčs nominálu celkem 254.994 archů tj. 6.119.856 kusů. Z tohoto množství pak bylo 4.791 archů (114.984 kusů) a dalších 4.774 kusů vadných. První údaj se týká celkového množství chybně vytištěných celistvých archů, druhý pak jednotlivých kusů, jejichž vady byly zjištěny až po rozřezání archů, případně během výstupní kontroly zakázky a při balení. Celý objem vadných tisků pak byl předán ČNB a následně komisionálně zničen dne 22.2.1993 v Hlavní pokladně ČNB¹⁰.

Potvrzenek nominálu 5000 Kčs bylo vytištěno celkové množství 254.007 archů, tj. 6.096.168 kusů. Z toho množství bylo 3.998 archů (95.952 kusů) a dalších 120 kusů vadných.. Také vadné tisky nominálu v hodnotě 5000 Kčs byly komisionálně zničeny stejným způsobem¹¹.

Zajímavá je zřejmá disproporce objemu vadných nebo nevyhovujících tisků u obou nominálů zjištěných při výstupní kontrole. Jejím důvodem může být postupné překonání prvotních nesnází s tiskem nového produktu, případně i zdokonalení zvoleného výrobního postupu.

Náhradní potvrzenky za vyřazené vadné tisky byly po zjištění jejich chybějícího počtu dotištěny v potřebném množství. Číslování těchto náhradních kusů bylo zachováno, tak aby nebyla přerušena původní číselná řada. Dotisk číslování se prováděl v tiskárně ručně na přiklopovém lisu¹².

Bankovní vzory

Uvedené množství vytištěných kusů nezahrnuje tisk standardních bankovních vzorů. Vzory potvrzenek byly zhotoveny až ve finální fázi celé výroby, kdy došlo k použití nulového, sedmimístného číslování a následně i k označení vzorů standardním otiskem gumového razítka SPECIMEN v černé barvě (paspartované anuláty nebyly opatřeny přetisky SPECIMEN)¹³

Bankovních vzorů potvrzenek určených jak pro potřeby výrobce, tak i objednatele bylo zhotoveno následující množství.

Nominál 2000 Kčs pro ČNB – 50, pro VSP – 46 kusů¹⁴

Nominál 5000 Kčs pro ČNB – 50, pro VSP – 46 kusů¹⁵

¹⁰ VSP, protokol o dodávce zakázky č. 484/1, 26.1.-2.2.1993

¹¹ VSP, protokol o dodávce zakázky č. 484/2, 2.-9.2.1993

¹² Osobní informace z výroby

¹³ Paspartované bankovní vzory č. 3 a č. 4

¹⁴ Protokol VSP o dodávce zakázky č. 484/1, 26.1.-2.2.1993

¹⁵ Protokol VSP o dodávce zakázky č. 484/2, 2.-9.2.1993

Část vzorů (nabízí se počet 4 kusů od každého nominálu) byla také pro reprezentativní účely a schvalovací proces finální výroby vsazena do pevného kartonového rámce. Některé tyto pasparty pak nesou parafy činitelů ČNB (Tošovský, Sarga), jiné pak zaměstnanců VSP, kteří byli určeni pro dohled nad realizací a samotnou výrobou. Po reorganizaci VSP si ČNB vyžádala a dosud disponuje většinou tiskového materiálu týkajícího se samotného procesu tisku potvrzenek.

Sběratelská hodnota

Na základě všech zjištěných faktů je dnes zřejmá mimořádná vzácnost všech dochovaných exemplářů tohoto ojedinělého měnového instrumentu. Mimo několika málo bankovních vzorů, které byly věnovány bývalým nebo současným pracovníkům ČNB a VSP, většinou bezprostředně podílejících se na jejich vzniku, případně uvádění potvrzenek do oběhu, je dosud zbylé množství bankovních vzorů uloženo v zásobách ČNB. Všechny použité i nepoužité exempláře byly v průběhu 90.let pod přísným dozorem ČNB kompletně zničeny¹⁶. Jak se však při obdobných příležitostech stává, sebepřísnější kontrola ničení nebývá vždy bezchybná a tak dnes můžeme, a to téměř po dvaceti letech od jejich likvidace, potvrdit existenci „oběhových“ potvrzenek¹⁷.

Jestli byly potvrzenky ojediněle zachovány odcizením během jejich likvidace nebo zda k jejich zachování došlo vlivem technologické nekázně při nedodržení zvoleného technologického postupu ničení, není známo. Ničení potvrzenek probíhalo ve speciálních kotlích v Kralupech nad Vltavou. V těchto kotlích je třeba dosáhnout určité teploty, která garantuje bezzbytkové shoření vkládaného materiálu. Pokud však byla teplota v kotli nedostatečná, mohlo dojít k přepálení pásky svazku a následnému vyzdvižení rozptýlené části obsahu kotle komínovým efektem, a to prostřednictvím komína spalovny. Takový z kotle vymrštěný materiál by mohl být relativně nepoškozený, což se již v minulosti ojediněle stalo při likvidaci vyřazených českých bankovek¹⁸.

¹⁶ Informace JUDr. Jaroslav Moravec

¹⁷ Aukční katalog 52.sálová aukce Filatelie Klim Brno 2012

¹⁸ Informace JUDr. Jaroslav Moravec

Všechny tyto informace nás dnes vedou k racionální úvaze, že všechny dochované exempláře jsou ve své podstatě mimořádně vzácné a pro sběratele extrémně nedostupné. Již dnes se tak jedná, velmi pravděpodobně o jedno z nejvzácnějších papírových platidel obíhajícím na našem území a budoucímu majiteli exempláře nabízeného prostřednictvím 52. aukce Filatelie Klim (položka č. 2048), nezbývá než gratulovat k pořízení mimořádně cenného přírůstku do sbírky.

Autor děkuje za odbornou konzultaci JUDr. Jaroslavu Moravcovi, právní konzultaci JUDr. Radku Ondrušovi, dále za korekci a rady Pavlu Waldovi a Jindřichu Holnovi, finální a grafickou úpravu Martinu Klimovi a dalším, kteří si nepřáli být jmenováni.